

ÜCRET BELİRLENİMİNE ALTERNATİF BİR BAKIŞ: TÜRKİYE İMALAT SANAYİ ÖRNEĞİ¹

Başak Gül AKTAKAS*
İpek TEKİN**

ÖZET

Ücret, hem arz edenler hem de talep edenler açısından emek piyasasının belirleyici unsurudur. Bu yönü ile ücretlerin hangi düzeyde olması gerektiği ise geçmişten günümüze farklı iktisat teorilerinin öncelikli olarak ilgilendiği konular arasında olmuştur.

Post-Keynezyen iktisat, ücretleri belirleyen etkenler arasında işsizlik ve fiyatlara önem atfetmekte ve bu anlamda, Ortodoks emek piyasasına karşıt bir görüş sergileyerek, bir farklılık meydana getirmektedir.

Bu çalışmada, ücret belirlenimi konusu, 1988Q1-2012Q4 periyodu için çeyrek veriler kullanılarak, Post-Keynezyen bakış açısıyla Türkiye için ele alınmıştır. Mevcut çalışmada, işsizlik ve fiyatların reel ücretler üzerindeki etkileri incelenmiştir. Elde edilen sonuçların işsizlik ve reel ücret ilişkisinde Türkiye için Post-Keynezyen bakış açısını desteklediği bulunmuştur. Bir diğer deyişle, işsizliğin ve yurt içi üretici fiyatlarının imalat sanayi reel kazançlarının anlamlı birer belirleyicisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Reel Ücret, İşsizlik, Enflasyon, Post-Keynezyen İktisat

ABSTRACT

Post Keynesian economics, showing a Contrary perspective to orthodox labor market, in this sense, reveals a difference by considering unemployment and prices as factors not affected by wages but determining them.

The purpose of this study is to provide a Post Keynesian explanation of wage determination for 1988 and 2012 period by using the quarterly data in Turkey. In the study in which Vector Error Correction Model (VECM) is applied, the effects of unemployment and inflation on real wages are analyzed. The empirical results show that Post Keynesian point of view for Turkey is corroborated as to the relationship between unemployment, prices and real wages. In other words, unemployment and prices are statistically significant determinants of real wages.

Keywords: Real Wages, Post-Keynesian Economics, VECM

1 İlgili çalışmanın teori ve literatür kısmında Başak Gül AKTAKAS'a ait "Post-Keynezyen İktisat: Ücret Belirlenimi Ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Uygulama" başlıklı doktora tezinden yararlanılmıştır.

* Arş.Gör.Dr., Çukurova Üniversitesi , bgaktakas@cu.edu.tr

** Arş.Gör., Çukurova Üniversitesi, İ.İ.B.F. İktisat Teorisi, itekin@cu.edu.tr

Giriş

Makro-ekonominin öncelikli konuları arasında bulunan ücretlerin nasıl belirleneceği problemi geçmişten günümüze olan önemini korumaya devam etmektedir. Post-Keynezyen iktisatın bu anlamda Neo-klasik bakış açısına karşıt bir şekilde, işçilerin ve sermaye sahiplerinin kendi çıkarları için verdikleri mücadeleyi dikkate aldıkları görülmektedir. Dağılım üzerine verilen bu mücadelede ise işsizlik ve fiyatlar, ücretlerin belirleyici unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mevcut çalışmada, Post-Keynezyen ücret belirlenimi konusu ele alınmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye için işsizlik ve fiyatların reel ücretler ile olan ilişkisi incelenmektedir. Öncelikle, Post-Keynezyen iktisatın ücret belirleniminde fiyatlar ve işsizliğe attığı rol hakkında bilgi verilecektir. Bundan sonraki adımda, Türkiye’de yurt içi üretici fiyatlarının ve işsizlik oranının imalat sanayi reel ücretleri ile ilişkisi ekonometrik olarak incelenmektedir. Bu anlamda, Post-Keynezyen iktisada göre, fiyat ve işsizliğin ücret belirleniminde oynadıkları aktif rolün Türkiye için geçerliliği test edilmektedir.

Çalışmamızın literatüre katkısı, Post-Keynezyen iktisadın perspektifinden Türkiye’de imalat sanayi reel kazançlarının belirleyicileri üzerine bir uygulama yapılması olmuştur.

Post-Keynezyen Ücret Belirleniminde İşsizlik ve Fiyatların Rolü

Ücret konusu, Post-Keynezyen iktisatçılar için daima önem teşkil eden iktisadi problemler arasında yer almıştır. Tüm iktisadi akımlar ekseninde tartışılabilen ücret konusunda Post-Keynezyen iktisadın, özellikle ücretin belirlenimi hususunda diğer iktisadi görüşlerden farklı bir tavır sergilediği dikkati çekmektedir.

Post-Keynezyen iktisada göre, gelir dağılımı piyasaların görece güçlerine göre yapılmaktadır. Bu bağlamda, ücret kazananların ürettiği çıktı toplumun bir başka sınıfı (artık gelir kârını alanlar-the recipients of residual income profit) tarafından planlanmakta ve yönetilmektedir. Bu sınıf, doğrudan üretime katılmamaktadır. Burada bir güç ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Bir diğer deyişle, taraflar arasındaki istek aralığı işçilerin ve kapitalistlerin piyasa güçlerine ve onların bu gücü kullanmak için ne kadar gönüllü olduklarına bağlıdır. Dolayısıyla, bu gücün kullanımına veya kapsamına etki eden herhangi bir faktör enflasyon oranı aracılığı ile istek aralığına da etki edecektir (Arestis, 1996, s.125; Rowthorn, 1977, s.219). Bu bağlamda enflasyon, mevcut gelir dağılımı için yapılan bir kavga emaresi olarak karşımıza çıkmaktadır (Carvalho, 1992, s.179-180; Davidson, 1994, s.149). İşçiler dağılımı ücretin yararına, işverenler karın avantajına olacak şekilde değiştirirler. Tüm bu çabalar sonucu oluşan fiyat artışları ise işverenler açısından, ücret artışının bir maliyet unsuru olarak görülmesinin sonucu iken işçi açısından işverenlerin daha yüksek bir kar elde etmek amacı ile aldıkları fiyatlama kararları neticesi meydana gelmektedir. Ücret ve karlar arasındaki dağılım büyük ölçüde emeğin reel ücret talebi ve firmaların kar amacı tarafından belirlenmektedir. İkinci durum söz konusu ise ücretlerin işçilerin aleyhine olacak şekilde etkilendiği görülmektedir. Bu anlamda işçilerin istihdam düzeyini ve reel ücret oranını belirlemede bir güce sahip olup-olmadıkları emek piyasasının önemli konuları arasında bulunmaktadır. İstihdam, firmaların kısa dönem beklentilerine bağlı iken elde edilen

reel ücret sadece kapitalist fiyatlandırma kararları sonrası bilinebilmektedir. Bu durum açıkça, ücret ve fiyat artışlarının ayrılmaz bir şekilde birbiri ile bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır (Rowthorn, 1977, s.224-225; Arestis, 1996, s.126; Lavoie, 1996-97, s.275; Levine, 1986, s.463).

Bu ikili ilişkinin meydana getirdiği asıl sorun ise işsizlik olarak karşımıza çıkmaktadır ve Post-Keynezyenler için esas makroekonomik problemi daima işsizlik oluşturmaktadır. Makro-ekonomik politikalar istihdam yaratmada kullanılmadıkça işsizliği geçmeyecek bir problem olarak görmektedirler. Ingrid Rima, bu bağlamda yaptığı katkı ile Post-Keynezyen iktisada esas teşkil eden iktisatçılardan biridir. Rima, gönülsüz işsizliği incelemiş ve bu işsizlik türünü gerçek dünya koşullarında emek piyasasında olanların bir sonucu olarak görmüştür (Pressman, 2007, s.1). Emek piyasasında istihdamın, emeğin marjinal verimliliğine bağlı olarak ele alınan emek talebi tarafından belirlendiğine ilişkin Neo-klasik görüşe karşıt bir görüş sergileyen iktisatçı, Neo-klasik emek piyasası denge koşuluna farklı bir yorum getirmiştir. Buna göre, Neo-klasik iktisadın arz edilen ve talep edilen emek miktarlarının birbirine eşitliği ile gerçekleşen emek piyasası denge koşulu neticede doğasında gönülsüz olan işsizlikten ziyade friksiyonel ve gönüllü işsizliği içermektedir. Rima (1984), bu işsizlik türünü kabul etmemekte ve ücret malları fiyatlarındaki bir artışın işçilerin piyasaya daha fazla emek arz etmelerini uyaracağını belirtmektedir. Böylece toplam emek arzı artacaktır. Bu noktada emek arzı ile emek talebi arasındaki fark, gönülsüz işsizliği açıkça ortaya koymaktadır. Rima, bu şekilde emek piyasalarının makro bağlamda nasıl çalıştığını açıklamaktadır. Eğer işsizlik önemli bir oranda azalır, işçiler için (bireysel veya toplu) daha fazla ücret artışı elde etmek daha kolay olmaktadır (Pressman, 2007, s.1-2; Rima, 1984, s.540-547; Kostzer, 2007, s.228).

Bu durumu şu şekilde izah etmek mümkündür: Emek arz fazlasının daha büyük olduğu bir durumda (ya görünür bir şekilde işsizlik ya da kırsal veya diğer alanlarda gizli yedek işsizlerin mevcut olabileceği bir durumda) sendikaların pazarlık gücü göreceli olarak zayıftır ve bu oluşumlardaki üyelerin mücadele gücü kırılabilir. Ancak, yedek işsiz sayısı büyük ölçüde azaldığında veya işsizlik düşürüldüğünde, sendikalar pazarlık konusunda daha güçlü bir konuma geleceklerdir. Bu sayede, işçiler kendine daha güvenli olacak ve daha çetin bir mücadele içerisine gireceklerdir. Bu durum, pazarlığı yapılan (anlaşmaya çalışılan) ücret payının, bazı emek talebi indekslerinin artan bir fonksiyonu olarak ele alındığı şekli ile ifade edilebilir³. Buna göre, emek talebinin artması ile birlikte işçiler, işverenlerinden daha yüksek ücret almak için güçlerinin daha büyük bir kısmını kullanmaktadırlar (Rowthorn, 1977, s.219).

Bununla birlikte, Post-Keynezyen iktisadın en önemli isimlerinden bir olan Michal Kalecki'nin aynı sonuca yatırım kanalı ile talebin etkilenmesi şeklinde vardığı görülmektedir. Kalecki'ye göre, çıktı artışını uyaran unsur, toplam talep olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, reel ücret ve istihdam arasındaki negatif bir ilişkiden ziyade pozitif bir ilişkiye dikkat çekilmektedir. Reel ücretlerde bir artış reel toplam talepte bir artışa neden olmakta ve dolayısıyla üretim ve istihdam da artmaktadır. Buna göre, istihdamın reel yatırım içindeki payı arttıkça, reel ücret oranı da yükselmektedir. Bir diğer deyişle, istihdam arttıkça reel ücretler de artmaktadır (Lavoie, 2006, s.94-96).

³ $W^n = W^n(D^t)$ W^n , ücret payını; D^t , emek talebi indeksini göstermektedir.

İlgili Literatür

Post-Keynezyen ücret teorisine ilişkin literatür, ücret belirlenim sürecinde farklı birçok iktisadi faktörün etkisinin incelenmiş olması açısından çeşitlilik arz etmektedir. Çalışmamızın içeriğiyle uyumlu olarak bu kısımda sadece ücret belirleniminde fiyat ve işsizliği temel alan ve özellikle Post-Keynezyen teori ile tutarlı, hem genel hem de Türkiye bazında yapılan uygulamalı çalışmalar ele alınmaktadır.

Davidson (1998) tarafından, OECD ülkelerindeki işsizlik üzerine Post-Keynezyen istihdam analizinin yapıldığı çalışmada, belirsiz (ergodik olmayan) bir dünyada reel ücretleri azaltmaksızın istihdamın arttırılamayacağını öngören belirli politikaların işlerliği üzerine eleştiriler getirilmekle birlikte, istihdam birimi başına otonom harcamalar, ücretin bir belirleyeni olarak karşımıza çıkmaktadır (Davidson, 1998, s.829).

Ateşoğlu (1981), en küçük kareler yöntemini kullanarak, ABD’de 1954-1969 periyodu için işsizlik oranının ücret belirlenimini etkilediği, 1954-1980 periyodu içinse ücret katılığının da ücret belirleniminde etkili olduğu sonuçlarına ulaşmıştır (Ateşoğlu, 1981, ss.273-274).

Lavoie (1996-97), reel ücretlerle istihdamın pozitif ilişkili olduğunu savunan Kalecki yanlısı modeli analiz etmiş; baz reel ücret veriyken, istihdamdaki artışın ortalama ücretleri düşürdüğü sonucuna ulaşmıştır. Öte yandan, daha yüksek istihdam daha yüksek baz reel ücretin sonucu olmakta ki bu durum ortalama reel ücretin herhangi bir yöne hareket edebileceğini göstermektedir (Lavoie, 1996-97, ss.286-87).

Duarte ve Marques (2013)’e ait ücret-fiyat dinamiklerinin araştırıldığı çalışmada ise işsizlik ve ücretler arasındaki negatif ilişki doğrulanırken, fiyat artışlarının farklı etkilere sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Yapısal vektör hata düzeltme modeli kullanılarak ABD ve Euro Alanı için fiyat, ücret ve teknoloji şoklarının test edildiği çalışmada, sürekli bir ithal fiyat şoku sonrası, uzun dönemde ücret ve fiyatların Euro Alanı’nda ABD’dekinden daha anlamlı bir artış gösterdiği bulunmuştur. Her iki ekonominin de göreceli olarak uluslar arası açıklık dereceleri ile bağlantılı olarak elde edilen bu sonuçlara göre, farklı olan ise reel ücretlerin uzun dönemde değişmeden kalıyor oluşudur. Bununla birlikte, sürekli bir işsizlik şoku ise Euro Alanı’ndaki reel ücretlerde ABD’dekine göre daha büyük bir azalış meydana getirmektedir (Duarte ve Marques, 2013: 627-633).

Petreski ve Mojsoska-Blazevski (2013)’nin Makedonya imalat sanayinde 2005-2010 periyodu için reel ücret belirlenimine yönelik çalışmalarında pek çok değişkenin açıklayıcı olarak kullanıldığı görülmektedir. Buna göre, verimlilik, istihdam, işsizlik, fiyat düzeyine ek olarak ihracat ve tarife endekslerinin de bağımsız değişken olarak kullanıldığı araştırmada resesyon ve genişleme dönemleri esas alınmıştır. Gerileme dönemlerinde endüstriyel istihdam, verimlilik ve fiyatların reel ücretlerle anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığı görülürken, işsizlik oranının sadece imalat sektöründe değil, tüm ekonomide reel ücretlerle negatif bir ilişkiye sahip olduğu sonucu elde edilmiştir. Buna göre, işsizlik oranı arttığı zaman reel ücretler azalmaktadır. Genişleme döneminde ise fiyatların anlamlı bir belirleyici olarak reel ücretleri pozitif bir şekilde etkilediği bulunmuştur. Resesyon dönemlerinin tersine genişleme dönemlerinde fiyatlardaki bir artış reel ücretleri arttırmaktadır (Petreski ve Mojsoska-Blazevski, 2013, ss.119-121).

Arestis (1986)'in İngiltere için ücret ve fiyat ilişkisini analiz ettiği çalışmasında elde ettiği bulgulara göre, ücret oranının beklenen fiyat değişiklikleri ile pozitif, reel kazançlarla negatif ilişkisi bulunmuş olup, elde edilen bulgular işsizliğin ücretlerden etkilenmediğini destekler niteliktedir (Arestis, 1986, s.351-52).

Hall (1986)'ün İngiltere için yaptığı eş bütünleşme-hata düzeltme modeli analiz sonuçlarına göre, ortalama ücretlerin belirleniminde fiyat ve verimlilik pozitif bir etkiye sahip iken, işsizlik negatif bir etkiye sahiptir (Hall, 1986, s.229-239).

Arestis ve Skott (1993)'ün ücret belirlenimi ve çatışma konusunu ele aldığı ve İngiltere örneğini verdikleri çalışmalarında ücret isteklerinin oluşumunda ve ücret enflasyonu üzerinde uzun dönem işsizlik oranının etkili olduğu, bu etkide de histeresiz unsurların varlığının söz konusu olduğu bulunmuştur (Arestis ve Skott, 1993, s.372-383).

Türkiye ekonomisine ilişkin Metin ve Üçdoğruk (1998) tarafından yapılan eş bütünleşme analiz sonuçlarına göre, imalat sanayinde ücret, fiyat ve istihdam arasında uzun dönemli bir ilişki söz konusudur. İstihdamdan reel ücretlere doğru bir nedensellik var iken, fiyatlarda ve zayıf dışsal bir değişken olarak istihdamda bir artış da nominal ücretleri artırmaktadır (Metin ve Üçdoğruk, 1998, s.285-287).

Adaş (2003)'ün Türkiye için 1960-2000 dönemini ele alarak yapmış olduğu analiz sonucunda, istihdam, reel ücretler, üretim, reel sermaye stokları ve reel hammadde fiyatları için anlamlı bir eş-bütünleşme vektörü elde edilememiştir. Bununla birlikte, reel ücretler ve istihdam arasında da negatif bir ilişki bulunamamıştır. Dolayısıyla bu sonuçlara göre Neo-klasik emek piyasası koşullarının Türkiye imalat sanayi için geçerli olmadığı belirtilmiştir.

İlkkaracan ve Eratak (2004) Türkiye'de ücret belirlenimine ilişkin yaptıkları panel veri analizi sonucunda, ücretlerle işsizlik arasında negatif bir ilişki elde etmişlerdir. İşsizlikteki artış ücretleri azaltmakta; sendikalaşma ücretler üzerinde pozitif etki yaratırken, toplu pazarlık sayısındaki artış ücretleri düşürmektedir (İlkkaracan ve Eratak, 2004, s.141).

Özata ve Esen (2010) yine Türkiye imalat sanayi üzerine yaptıkları çalışma neticesinde, reel ücretlerden istihdama doğru bir nedensellik bulmuşlar ve reel ücretlerdeki artışın istihdamı azalttığı sonucuna ulaşmışlardır. İstihdamın reel ücretleri etkilediği konusunda bir kanıt elde edilememiştir.

Veri ve Ekonometrik Metodoloji

Makalede uygulanacak model için Ateşoğlu (1997)'nin, enflasyon konusunu ele aldığı çalışma örnek alınmıştır. Çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlar, işsizlik ve enflasyon oranlarının ücret enflasyonunun anlamlı birer belirleyicisi olduklarını göstermektedir. Mevcut çalışmamızda Türkiye imalat sanayi için yapılan uygulamada, tüm seriler 2005=100 endeksine göre hesaplanmış halleri ile modele dahil edilmiştir. Serilerin tamamı mevsimsellikten arındırılmıştır. Tüm veriler Türkiye İstatistik Kurumu veri tabanından elde edilmiştir. 1988:Q1 ve 2012:Q4 periyodu esas alınarak, çeyrek dönemler için gerekli analizler yapılmıştır. Ancak, işsizlik sayısına ait veriler, 2000 yılına kadar altı aylık verilerden oluştuğu için, bu durum zaman serisi yönteminin kullanılmasında bir sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle 1988Q1-1999Q4 periyodu için altı aylık verilerin nisan ve ekim aylarında toplandıkları bilindiğinden, çalışmamızda ilk

altı aylık veriler birinci üç aylık veri kabul edilerek ve altı aylık büyüme oranları dikkate alınarak yeniden türetilmiştir. Tüm tahminler E-views 6-Beta programı kullanılarak yapılmıştır.

Çalışmada kullanılacak olan model şu şekildedir:

$$rw = \beta_0 + \beta_1 u + \beta_2 p + e_t \quad (1)$$

rw, imalat sanayi saatlik kazanç endeksini, u işsizlik endeksini ve p yurt içi üretici fiyatları endeksini ifade etmektedir. e_t , hata terimini göstermektedir.

Model için yapılacak olan ampirik uygulamada katsayıların alacağı değerlerin şu şekilde olması beklenmektedir: $\beta_1 < 0$ ve $\beta_2 > 0$.

Araştırma Bulguları

Bu bölümde sırasıyla ekonometrik test sonuçlarına yer verilmektedir. Bu bağlamda, izlenen ekonometrik yöntem, Augmented Dickey Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) birim kök testleri ve Vector Auto Regression (VAR) Modelinin uygulanması ile birlikte elde edilen sonuçların uygunluğuna göre, Johansen – Juselius (JJ). eşbütünleşme analizi ve buradan da elde edilecek sonuçlara göre hata düzeltme modelinin uygulanması şeklindedir.

Birim Kök Test Sonuçları

Tablo 1’de Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Tablo 2’de Phillips-Perron (PP) birim kök testi sonuçlarına yer verilmiştir. rw, u ve p değişkenleri ADF testi için öncelikle seviyede durağanlık testine tabi tutulurken, bu test sonucu değişkenlerin hiçbirinin seviyede durağan çıkmaması üzerine birinci farkları alınarak durağanlık testleri yapılmıştır. Aynı şekilde Phillips-Perron birim kök test sonuçlarına göre de değişkenler seviyede durağan çıkmamıştır. Bunun sonucunda tüm değişkenlerin birinci farkları alındığında durağan oldukları sonucu elde edilmiştir.

Değişkenler	Düzye		Birinci Fark	
	ADF Değerleri	Olasılık Değerleri	ADF Değerleri	Olasılık Değerleri
rw	-2.891457 [0]	0.1698	-9.889108 [0]*	0.0000
u	-2.980366 [1]	0.1431	-8.030165 [0]*	0.0000
p	-2.097115 [1]	0.5407	-2.283311 [2]*	0.0224

ADF testi için kritik değerler, Davidson&MacKinnon (1993)’den elde edilmiştir. [] simgesi, gecikme uzunluğunu gösterirken, yıldız işareti (*) 5% düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo.1 ADF Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	Düzy		Birinci Fark	
	PP Değerleri	Olasılık Değerleri	PP Değerleri	Olasılık Değerleri
rw	-2.965056 [5]	0.1474	-10.02921 [5]*	0.0000
u	-3.325086 [4]	0.0682	-7.992176 [2]*	0.0000
p	-2.058333 [4]	0.5621	-4.266580 [4]*	0.0000

PP testi için kritik değerler, Phillips & Perron(1988)'den elde edilmiştir. [] simgesi, gecikme uzunluğunu gösterirken, yıldız işareti (*) 5% düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo.2 PP Birim Kök Sonuçları

Birim kök testi sonuçlarından görüleceği üzere, yurt içi üretici fiyat endeksi (ÜFE) değişkeni, imalat sanayi saatlik kazanç endeksi ve işsiz sayısı değişkenlerinin tamamı birinci farkları alındığında durağan hale gelmektedirler. Yani, seriler I(1)'dir.

Eş bütünleşme Testi Sonuçları

Özdeğer	İz Testi	%5 Kritik Değer	Olasılık**	Eş-bütünleşme sayısı
0.155551	30.35071	29.79707	0.0431	Hiç *
0.093264	13.78173	15.49471	0.0891	En çok 1
0.041826	4.187132	3.841466	0.0407	En çok 2*
Özdeğer	Maksimum Öz-değer	%5 Kritik Değer	Olasılık**	Eş-bütünleşme sayısı
0.155551	16.56897	21.13162	0.1933	Hiç
0.093264	9.594603	14.26460	0.2399	En çok 1
0.041826	4.187132	3.841466	0.0407	En çok 2*

* 0.05 düzeyinde hipotezin reddedildiğini göstermektedir.
 **MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-değerleri

Tablo.3 Johansen & Juselius Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Gecikme kriteri olarak Schwarz (SC) ve Hannan-Quinn bilgi kriterleri (HQ) baz alınmış ve gecikme uzunluğu 1 olarak bulunmuştur. Uygulanan model, Akaike ve Schwarz bilgi kriterlerine göre incelendiğinde iz testi için bir tane eş-bütünleşme vektörü olduğu sonucu elde edilmiş; buna karşın maksimum öz değer testi için eş-bütünleşme ilişkisi bulunamamıştır. Bu durumda, mevcut değişkenler arasında, 1988-2012 dönemi için iz testine göre uzun dönemli ilişkinin olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

rw'ye göre normalize edilmiş eş-bütünleşme denklemi ise şu şekildedir:

$$rw = 0.593666 p - 2.103920 u$$

Eş-bütünleşme vektör katsayılarının gösterdiği üzere, uzun dönemde fiyatlarda 1 birimlik bir artış olduğunda reel kazançlar 2.10 birim artış gösterirken, işsiz sayısında 1 birim artış olduğunda ortalama reel kazançlar 0.59 birim azalmaktadır. Sonuçlar beklentilerimizle uyumlu olup, iktisaden ve istatistiki olarak anlamlıdır.

Hata düzeltme modeli (HDM) denklemleri Tablo 4'te verilmiştir.

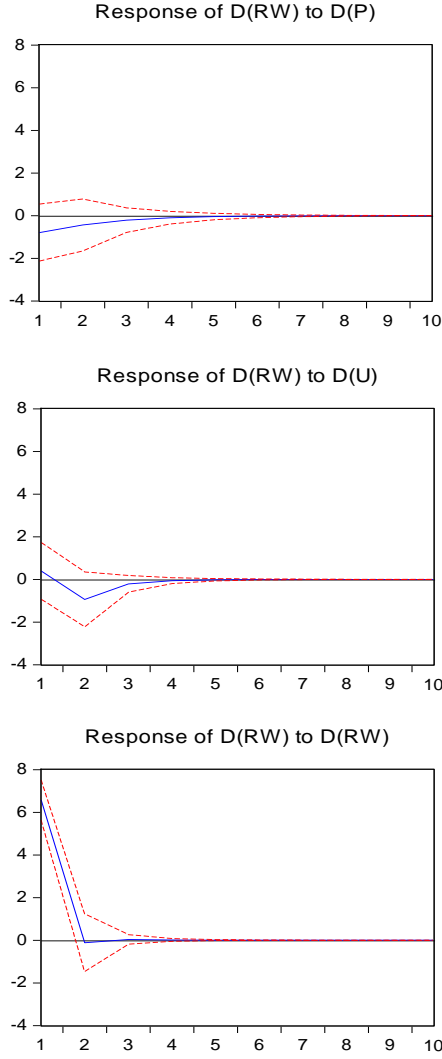
Hata Düzeltme:	D(RW)	D(P)	D(U)
Eş bütünleşme 1	-0.057770 (0.02150) [-2.68678]	0.000324 (0.00692) [0.04684]	-0.060139 (0.01958) [-3.07151]
D(RW(-1))	-0.025959 (0.09944) [-0.26105]	-0.010417 (0.03198) [-0.32572]	-0.029685 (0.09055) [-0.32783]
D(P(-1))	-0.319999 (0.28855) [-1.10900]	0.464225 (0.09280) [5.00226]	-0.102745 (0.26275) [-0.39103]
D(U(-1))	-0.135944 (0.10186) [-1.33464]	0.007798 (0.03276) [0.23802]	0.248749 (0.09275) [2.68185]
C	1.152225 (0.83096) [1.38661]	0.943265 (0.26726) [3.52944]	0.657721 (0.75668) [0.86921]

Tablo.4 Hata Düzeltme Modeli

Not: () simgesi standart hataları, [] simgesi t-istatistiklerini göstermektedir. Hata düzeltme katsayısı, -0,05777 olup, negatif ve 0 ile 1 arasında bir değerdedir. t-istatistik değeri ise 2.69 olarak bulunmuştur. Buna göre, ilgili katsayı istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu değer, uzun dönemle kısa dönem arasındaki dengesizliği giderecek mekanizmanın çalıştığını göstermektedir. Bu durum, reel kazançlarla diğer değişkenler arasındaki kısa dönemdeki bir dengesizliğin 16 çeyrekte düzeleceğini göstermektedir. Diğer bir deyişle, Hata Düzeltme Mekanizması yavaş işlemektedir. Dolayısıyla, uzun dönem dengesinin tekrar yakalanması çok uzun zaman alacaktır.

Şekil 1’de genelleştirilmiş etki-tepki fonksiyonları verilmiştir. Şekle göre, fiyatlara verilen bir standart sapmalılık şok sonucunda reel kazançlar 2. döneme kadar artış göstermekte, sonrasında yavaş bir azalışla birlikte 4.dönemin başından itibaren ortalamayı yakalamaktadır. Öte yandan, işsiz sayısı değişkenine verilen bir şok neticesinde reel kazançlar 2.dönem ortalarına kadar azalmakta, ardından 3.dönemin ortalarına kadar artan bir seyir izleyerek 4.dönem itibariyle ortalamaya yönelmektedir.

Response to Cholesky One S.D. Innovations ± 2 S.E.

Şekil.1 Etki – Tepki Fonksiyonları

Periyot	S.E.	D(P)	D(U)	D(RW)
1	2.056796	1.434864	0.361714	98.20342
2	2.271458	1.827529	2.310674	95.86180
3	2.316089	1.920816	2.402041	95.67714
4	2.325808	1.942074	2.408918	95.64901
5	2.327941	1.946821	2.409451	95.64373
6	2.328409	1.947871	2.409495	95.64263
7	2.328512	1.948103	2.409498	95.64240
8	2.328535	1.948154	2.409499	95.64235
9	2.328540	1.948165	2.409499	95.64234
10	2.328541	1.948167	2.409499	95.64233

Tablo.5 Varyans Ayrıştırması

Tablo 5’te söz konusu modelin varyans ayrıştırma sonuçları gösterilmektedir. 10. dönem sonunda reel kazançların büyük oranda kendi gecikmelerinden (% 95 oranında), diğer değişkenler arasında da en çok işsiz sayısından (%2.41) etkilendiği görülmektedir. Diğer taraftan, reel ücretler % 1.95 oranı ile en az fiyatlardan etkilenmektedir.

Sonuç

Makroekonominin öncelikli konuları arasında yer alan ücret belirlenimi konusu, Post-Keynezyen iktisat için de merkezi bir önem teşkil etmektedir. Post-Keynezyenler, işsizlik ve fiyatların ücret belirlenimi üzerinde etkili olduğunu ifade etmektedirler. Genel Neo-klasik bakış açısına göre, ücretler işsizliğin sebebi iken, Post-Keynezyenler işsizlik oranının ücret belirleniminde oynadığı rol üzerinde durmaktadırlar. Aynı şekilde, işverenlerin kar beklentisine uygun olarak aldıkları fiyatlar da işçilerin ücretleri üzerinde belirleyici, ancak olumsuz bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mevcut çalışmamızdan elde edilen sonuçlar, işsizlik ve imalat sanayi reel ücretleri arasında negatif ve uzun dönemli bir ilişkiyi, yurt içi üretici fiyatları ve reel ücretler arasında da pozitif ve uzun dönemli bir ilişkiyi doğrulamaktadır. İşsizlik ve yurt içi üretici fiyatları ile reel ücretler arasındaki ilişki, Türkiye imalat sanayi reel kazançlarının belirlenimi ile ilgili olarak Post-Keynezyen görüşü desteklemektedir. Yurt içi üretici fiyatları ile reel ücretler arasındaki pozitif ilişkiyi Post-Keynezyen ücret yaklaşımına uygun olarak iç talebe bağlamak mümkündür. Buna göre, mevcut fiyat artışlarının ücret artışları ile desteklenmek sureti ile iç talebi ve otonom harcama düzeyini artırması beklenmektedir.

KAYNAKLAR

- Adaş C. G., (2003), “Türk imalat sanayi işgücü piyasasında ücretler ile istihdam arasındaki ilişki” *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Vol:53(2):145-187.
- Arestis P., (1986), “Wages And Prices in The UK: The Post Keynesian View” *Journal Of Post-Keynesian Economics*, Vol:8(3):339-358.
- Arestis P., (1996), “Post-Keynesian economics: Towards coherence” *Cambridge Journal of Economics*, (20):111-135.
- Arestis P. ve Skott P., (1993), “Conflict, wage determination, and hysteresis in U.K. wage determination” *Journal Of Post-Keynesian Economics*, Vol:15, sayı:3, ss 365-386.
- Ateşoğlu H. S., (1981-82), “Wages and stagflation” *Journal Of Post-Keynesian Economics*, Vol:4(2):271-276.
- Ateşoğlu H.S., (1997), “A Post-Keynesian explanation of U.S. inflation” *Journal of Post-Keynesian Economics*, vol:19(4):639-649.
- Carvalho F., (1992), “Mr. Keynes and the post keynesians: principles of macroeconomics for a monetary production economy”, Edward Elgar Publishing Limited.
- Davidson P., (1994), “Post Keynesian Macroeconomic Theory”, UK: Edward Elgar Publishing Limited.
- Duarte R. ve Marques C.R., (2013), “The dynamic effects of shocks to wages and prices in the United States and the Euro Area” *Empir Econ*, Vol:44, ss.613-638.
- Hall S.G., (1986), “An application of the Granger-Engle two-step estimation procedure to United Kingdom aggregate wage data” *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, Vol:48(3):229-239.
- İlkkaracan İ. ve Eratak A., (2004), “Ücretlerin Belirlenme Süreçleri, içinde S. Gürsel (Ed.), Türkiye İşgücü Piyasasının Kurumsal Yapısı ve İşsizlik”, İstanbul: TÜSİAD.
- Kostzer D., (2007), “Labor markets, economic development, and job quality: Ingrid Rima’s contributions to labor economics”, in M. Forstater, G. Mongiovi and S.Pressman (Eds), *Post Keynesian Macroeconomics-Essays in Honour of Ingrid Rima* (pp 1-11), Routledge, London.
- Lavoie M., (1996-97), “Real Wages, Employment Structure, And Aggregate Demand Curve In A Kaleckian Short-Run Model” *Journal Of Post-Keynesian Economics*, Vol:19(2).
- Lavoie, M, (2006), *An Introduction to Post-Keynesian economics*. Palgrave Macmillan
- Levine D.P., (1986), “A Note On Wage Determination And Capital Accumulation”, *Journal Of Post-Keynesian Economics*, Vol:8(3).
- Metin K. ve Üçdoğruk Ş., (1998), “Türk imalat sanayinde uzun dönem ücret-fiyat-istihdam ilişkilerinin ekonometrik olarak incelenmesi” *Çukurova Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, vol:8(1): 279-287.
- Özata E. ve Esen E., (2010), “Reel ücretler ile istihdam arasındaki ilişkinin ekonometrik analizi” *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, vol:10(2):55-70.

- Pesaran M. H., Shin Y. ve Smith R.J., (2001), “Bounds testing approaches to the analysis of level relationship” *Journal Of Applied Econometrics*, (16):289-326.
- Petreski, M. ve Mojsoska-Blazevski, N., (2013), “Real wages in the manufacturing industry in Macedonia: The role of macroeconomic factors, with reference to recession times” *Economic Research*, 26(4):113-126.
- Pressman S., (2007), “Ingrid Rima and Post Keynesian Macroeconomics”, In M. Forstater, G. Mongiovi and S.Pressman (Eds), *Post Keynesian Macroeconomics-Essays in Honour of Ingrid Rima* (pp. 1-11), Routledge, London.
- Rima I., (1984), “Involuntary unemployment and the respecified labor supply curve” *Journal of Post Keynesian Economics*, vol:6(4):540-550.
- Rowthorn R.E., (1977), “Conflict, inflation and Money” *Cambridge Journal of Economics*, vol:1(4):215-239.